

УДК 811.111'42'38

ІРОНІЯ ТА САРКАЗМ У ПОЛІТИЧНІЙ ПОЛЕМІЦІ (НА МАТЕРІАЛІ ПЕРЕДВИБОРЧОГО ІНТЕРНЕТ-ДИСКУРСУ США)

Лосєва І. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджено механізми функціонування гумору в політичній полеміці. Виокремлено такі специфічні види жарту, як іронія та сарказм, проаналізовано їхній характер та функції. Розглянуто агресивний тип мовленнєвої поведінки в сучасному політичному дискурсі.

Ключові слова: іронія, сарказм, мовленнєва поведінка, політичний дискурс.

Лосева И. В. Ирония и сарказм в политической полемике (на материале предвыборного интернет-дискурса США). В статье исследованы механизмы функционирования юмора в политической полемике. Выделены такие виды шутки, как ирония и сарказм, проанализированы их характер и функции. Рассмотрен агрессивный тип речевого поведения в современном политическом дискурсе.

Ключевые слова: ирония, сарказм, речевое поведение, политический дискурс.

Losieva I. V. Irony and sarcasm in political debate (based on US on-line election discourse). The interconnection between humor and the theory of political discourse and the peculiarities of their functioning in modern society have repeatedly become the subject of various researches in the field of discourse, political linguistics and stylistics. Thus, this article deals with the mechanisms of humor functioning in the political debate in modern society. One of the aims of the article is to identify and analyze such specific types of jokes as irony and sarcasm. The analysis of the material based on the lexical corpus of political debate between B. Obama and M. Romney during the 2012 election campaign in the USA has revealed that in most cases politicians use humor in political debates, interviews, and television shows with the aim to undermine and weaken the reputations of the opponent; ironic and sarcastic remarks are aimed to create a negative portrait of a political rival. According to the results of the research sarcasm is considered to be a higher degree of irony which correlates with aggression. Thorough analysis of irony, sarcasm and their place in the space of political debate makes it possible to distinguish some of important functions the most common of which are: a regulatory function, a function of increasing criticism, a masking function. All these functions are crucial and serve for mutual understanding and communicative needs of the speakers. They have emotional and evaluative influence on the addressee as well as reflect the speaker's attitude to the problem being discussed. Thus, the irony itself is not aimed at discreditation but it is a stylistic device characterized by a significant expressiveness.

Key words: irony, sarcasm, verbal behavior, political debate, humor, function.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Взаємозв'язок гумору з теорією політичного дискурсу та особливості їхнього функціонування в сучасному суспільстві не раз ставали предметом дослідження в галузі дискурсології, політичної лінгвістики та стилістики, проте вони заслуговують подальшого опрацювання. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю вивчення сучасної політичної полеміки, якій досить часто притаманний агресивний тип мовленнєвої поведінки, спричинений використанням різних видів жарту як механізмів функціонування гумору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі достатньо широко висвітлено явище гумору та його роль у політичній полеміці. Зокрема, докладно проаналізовано функції гумору, зумовлені комунікативними потребами мовців у взаєморозумінні та емоційно-оцінному впливові на адресата (В. З. Дем'янков [2]); визначено основні принципи виникнення політичного гумору (І. С. Бутова [1]); з'ясовано особливості використання різних видів жарту, серед усього й іронії як важливого атрибуту мовленнєвої поведінки, універсального тропу, в різних дискурсах (Л. Р. Кузнецова [3], О. Н. Федоренко [5], М. Seguin [7]).

Однак у контексті нашого дослідження детальнішого аналізу потребують механізми функціонування гумору в політичній полеміці, а саме такі специфічні види жарту, як іронія та сарказм.

Формулювання мети і завдань статті. Мета дослідження полягає у виокремленні та аналізі іронії і сарказму як специфічних видів жарту, які, занурюючись у контекст політичної полеміки, набувають експресивного значення та використовуються політиками задля вербальної агресії, дискредитації і нападу на опонента. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**: 1) дослідити механізми функціонування гумору в політичній полеміці, зокрема в промовах Б. Обами та М. Ромні, виголошених у період передвиборчої кампанії в США 2012 року; 2) виокремити функції, характерні для будь-якого контекстуального фрагмента політичного дискурсу, що містить іронію чи сарказм.

Виклад основного матеріалу дослідження. Механізми функціонування гумору, у якому виокремлюємо такі специфічні види жарту, як іронія та сарказм, у політичному дискурсі передбачають шляхи переходу від однієї теми до іншої в процесі комунікації з метою уникнення конфлікту, прагнення політика вилучити з гри свого опонента і залу-

чити опонентів на свій бік. Використання гумору в політичному дискурсі має оцінювальний характер, формує необхідне уявлення про те або інше явище реальності [4, 119].

Сам термін «іронія» походить з грецької мови (εἰρωνεία) – «удавана байдужість» або «удаване незнання». У політичній полеміці іронія часто вживається як прийом вербальної агресії, під час реалізації якого нейтральні в стилістичному аспекті мовні засоби набувають експресивного значення. Глобалізаційні процеси в сучасному політичному світі та зростання потреби у проведенні політичних дебатів, постійному напруженому спілкуванні, потреби в перемовинах політичних діячів між собою обумовлюють той факт, що іронія і сарказм стали засобом комунікації учасників політичного дискурсу, засобом критики політичних поглядів та програми опонента, а також засобом закріплення своєї позиції на політичній арені. Мовленнєві акти учасників політичного дискурсу з іронічним чи саркастичним забарвленням мають певні функції.

Звертаємо увагу на те, що здебільшого політики вдаються до використання гумору, тобто іронізують, у політичних дебатах, інтерв'ю, телевізійних шоу, оскільки висміювання є одним зі способів знищити свого супротивника. Використовуючи сміх та гумор, політик має на меті принизити свого противника і таким чином відкоригувати його поведінку в бажаному напрямку. Таку спрямованість усвідомлено культивують у політичних дебатах ще від часів Римської імперії. Зауважимо, що образливий гумор суспільство сприймає як доречний лише в найкритичніший період, оскільки висміювання знаходиться на межі етично допустимого [2, 42]. Промовець «вступає у змову» зі слухачем, намагаючись вилучити з гри свого політичного супротивника як такого, що не вартий позитивної уваги [6, 4].

Для зображення негативного мовленнєвого портрета опонента та критики, заперечення, дорікання, насмішки політики використовують іронічні або навіть саркастичні звертання, привітання, компліменти, слова подяки, співчуття, пропозиції про допомогу. Розмежуємо поняття іронії і сарказму. Іронію розуміємо як висловлення, що має прихований зміст, протилежний до того, що є безпосередньо вираженим. Тому особливістю іронічного смислу є наявність двох смислових планів – висловленого і латентного. Будується іронія найчастіше на використанні в зовнішньому плані позитивної оцінки, а у внутрішньому – негативної. Це пов'язано з тим, що позитивне судження вважається нормативним, а критичне – сприймається як виняток, відхилення від норми [5, 89].

Сарказм визначають як іронічне образливе глузування або глузливе, ехидне, різке висловлення. Сарказм є вищим ступенем іронії, його сутність не вичерпується лише високим ступенем глузування і викриття, а полягає передусім у кореляції двох інформаційних планів – імпліцитного та експліцитного. Сарказм вирізняється тоном обурення [7, 163]. Отож, можна стверджувати, що сарказм співвідноситься з агресією, а іронія – ні. Очевидно, для іронічних та саркастичних висловлювань характерне

недоброзичливе ставлення адресанта до адресата, напруженість у спілкуванні, завуальованість негативного ставлення, почуття зневаги й обурення.

Аналізуючи іронію, сарказм та окреслюючи їхнє місце в просторі політичної полеміки, виокремлюють кілька функцій. Найважливішою з них, яка характерна для будь-якого контекстуального фрагмента політичного дискурсу, що містить іронію чи сарказм, є регулятивна функція. Вона полягає в тому, що мовець свідомо або підсвідомо намагається вплинути на адресата з метою досягнення поставленої мети, наприклад:

We got rid of one rule from 40 years ago that could have forced some dairy farmers to spend \$10,000 a year proving that they could contain a spill – because milk was somehow classified as an oil. With a rule like that, I guess it was worth crying over spilled milk. I'm confident a farmer can contain a milk spill without a federal agency looking over his shoulder (2).

У своєму щорічному посланні про становище в країні президент Б. Обама веде мову про те, що його уряд скасував закон, прийнятий понад 40 років тому, за яким усі види масел, враховуючи нафту і харчові олії (тваринні жири і рослинні жири), були класифіковані як масла. Дія цього закону поширювалася і на фермерську діяльність виробників молочної продукції. Як зазначає Б. Обама, фермерам доводилося витратити понад \$10000 на рік для належних умов перевезення молока, щоб уникнути його розлиття (як у випадку з нафтою), а також на відшкодування ймовірних витрат в разі його розлиття у великих обсягах. Президент іронізує з цього приводу, не розуміючи, як можна було молоко прирівнювати до нафти і схвалювати такий закон. Для надання своїй іронії образності він вдало використовує фразеологічну одиницю *to cry over spilled milk* → *сльозами горя не здолаєш*. Оскільки йдеться про молоко й одним із компонентів ідіоматичного виразу є саме молоко, то спостерігаємо ще й гру слів. Поряд із цим розглядаємо функцію маскуванню (евфемістичну), використання якої полягає у приховуванні або ж виправданні справжнього стану речей:

There are some Republicans in Congress who like to talk about being the friends of America's job creators. Well, you know what, if you actually care about America's job creators, then you should actually help America's job creators with a tax cut by passing this bill (3).

Під час зустрічі з учнями та персоналом школи ім. А. Лінкольна у Денвері Б. Обама говорить про потребу прийняття Конгресом напрацьованого ним, президентом, законопроекту “*American Jobs Act*” (3), який має на меті суттєво змінити проблему працевлаштування й подолати безробіття в країні. І тут він вдається до іронії, кажучи, що деякі представники Республіканської партії тільки на словах переймаються цією проблемою, а насправді їхні вчинки є свідченням протилежного. З метою маскуванню інформації та дискредитації М. Ромні також вдається до іронії у своїх виступах:

...on the other hand, that leaves us with the belief that America should become a lesser power. It flows from the conviction that if we are weak, tyrants will choose to be weak as well; that if we could just talk more, engage

more, pass more U.N. resolutions, that peace will break out. That may be what they think **in that Harvard faculty lounge, but it's not what they know on the battlefield** (7).

Оскільки Б. Обама є випускником школи права Гарвардського університету, то без жодних імен М. Ромні дає чітко зрозуміти, кого має на увазі, говорячи про Гарвардський університет, іронізуючи над тим, кого і як там навчають, акцентує на некомпетентності випускників цього навчального закладу, а саме одного з них. Наступна функція – підсилення критицизму, де іронічне або саркастичне висловлювання спрямоване на різку критику:

*You mentioned the navy, for example, and that we have fewer ships than we did in 1916. Well, governor, we also have fewer horses and bayonets because the nature of our military's changed. We have these things called aircraft carriers where planes land on them. We have these ships that go underwater, nuclear submarines. So the question is **not a game of Battleship where we're counting ships. It's, what are our capabilities** (1).*

У других президентських дебатах з Міттом Ромні Барак Обама відкрито поглузував з коментарів пана Ромні стосовно його думки про рівень озброєння американської армії та морського флоту, виставивши свого опонента в очах потенційного виборця як такого, хто не оперує жодними статистичними даними та не відає про реальний стан речей з питань озброєння та захисту держави. М. Ромні, своєю чергою, в одному з виступів поглузував зі свого опонента, наголошуючи, що президент прагне зміцнити економіку, а своїми діями демонструє протилежне. Для підсилення критицизму вдається до порівняння дій Б. Обами із ситуацією, коли людина любить омлет, але одночасно не любить яйця:

*You know, out-of-touch liberals like Barack Obama say they want a strong economy, but in everything they do, they show they don't like business very much. But the economy, of course, is simply the product of all the businesses of the nation added together. So it's a bit like saying **you like an omelet, but you don't like eggs** (5).*

Завданням іншої, емоційно-оцінної функції іронії є оцінка мовцем поведінки адресата, на якого спрямоване іронічне висловлювання, наприклад:

*I also took a trip out to California last week, where I held some productive bilateral talks with **your leader, Lady Gaga. She was wearing 16-inch heels. She was***

eight feet tall. It was a little intimidating (4), або функція висміювання, яка полягає у вираженні глузування стосовно адресата, його дій, вчинків або попередніх слів, наприклад:

*I know you haven't been in a position to actually execute foreign policy, but **every time you've offered an opinion, you've been wrong**," President Obama told his opponent, a former Massachusetts governor (1).*

*Yesterday the President gave a speech. **A Very. Long. Speech.** You might have thought that it would be a moment when he would acknowledge his policy mistakes and suggest a new course. But no. He promised four more years, of more of the same. **Four. More. Very. Long. Years.** That's really the divide in this race. The President thinks we're on the right track and his policies are working. And I...I believe with all my heart that we can – that we must – do better (6).*

Перший приклад демонструє, як Б. Обама іронізує, заявляючи, що всі думки, які висловлював його опонент з приводу зовнішньої політики держави, жодного разу не були правильними, такими, до яких слід прислухатися. У другому прикладі спостерігаємо, як М. Ромні зневажливо відгукується про виступ Б. Обами, називаючи його виступ дуже довгим, таким, у якому президент пообіцяв ще чотири довгі роки бездіяльності уряду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши наведені приклади, можемо дійти висновку, що для сучасного політичного polemical дискурсу характерний агресивний тип мовленнєвої поведінки, який досягається за допомогою таких стилістичних фігур, як іронія і сарказм. Саме це підтверджує передвиборча політична полеміка між Б. Обамою та М. Ромні, у якій використано і іронію, і сарказм. Політики вмело іронізують здебільшого для висміювання, глузування і кепкування, що дає змогу значно послабити авторитет та імідж опонента в очах електорату. Сарказм та іронія виконують регулятивну функцію, функцію підсилення критицизму, прагнення до самоствердження, маскувальну функцію тощо. Усі ці функції зумовлені комунікативними потребами мовців у взаєморозумінні, в емоційно-оцінному впливові на адресата, вираженні ставлення промовця до обговорюваної проблеми, економії мовних засобів. Сама іронія не має дискредитувального характеру, проте вона є тим стилістичним засобом, якому властива значна експресивність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутова І. С. Прагматико-функціональні особливості політичного дискурсу США та України ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / І. С. Бутова. – Львів, 2011. – 23 с.
2. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М., 2002. – № 3. – С. 32–43.
3. Кузнецова Л. Р. Лінгвостилістичні та структурно-композиційні особливості англomовного літературного анекдоту : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Л. Р. Кузнецова. – Львів, 2011. – 20 с.
4. Самохіна В. О. Гумор у політиці (на матеріалі промов Б. Обами) / В. О. Самохіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – С. 114–120.
5. Федоренко О. Н. Фразеологическая презентация иронии в современном медиатексте / О. Н. Федоренко. – К. : Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 2011. – С. 87–93.
6. Corbeille A. Controlling laughter: Political humor in the late Roman republic / Anthony Corbeille. – Princeton ; N.J. : Princeton University Press, 1996. – 266 p.
7. Seguin M. C. A typically sarcastic tone of voice? Yeah, right! / M. C. Seguin // Cahiers Linguistiques D'ottawa / Ottawa Papers In Linguistics. – 2007. – Vol. 35. – P. 161–183.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Barack Obama, Mitt Romney. Battle Over Foreign Policy in Final US Presidential-debate [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ndtv.com/article/world/barack-obama-mitt-romney-battle-over-foreign-policy-in-final-us-presidential-debate-283184>.
2. President Obama's State of the Union Speech 2012, An America Built to Last, as prepared for delivery on Jan. 24 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.ibtimes.com/state-union-2012-obamas-speech-full-text-400180>.
3. Remarks by the President on the American Jobs Act in Denver, Colorado [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/09/27/remarks-president-american-jobs-act-denver-colorado>.
4. Remarks by the President at the Human Rights Campaign's Annual National Dinner [Electronic resource]. // Office of the Press Secretary. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/10/01/remarks-president-human-rights-campaigns-annual-national-dinner>.
5. Romney M. Remarks in Milwaukee, Wisconsin Following the Wisconsin, Maryland, and District of Columbia Primaries (April 3, 2012) / Online by Gerhard Peters and John T. Woolley // The American Presidency Project [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=100577>.
6. Romney M. Remarks in Stratham, New Hampshire (June 15, 2012) / Online by Gerhard Peters and John T. Woolley // The American Presidency Project [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=101164>.
7. Romney M. Remarks at the 112th Veterans of Foreign Wars National Convention in San Antonio, Texas (August 30, 2011) / Online by Gerhard Peters and John T. Woolley // The American Presidency Project [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=97899>.